

Bygga med BASTA

Det finns stor potential att bygga med material och varor med ett minimerat innehåll av farliga ämnen. Det visar en studie som IVL Svenska Miljöinstitutet genomfört tillsammans med BASTA, Skanska och Trafikverket. I de pilotprojekt som ingått i studien, däribland Riksväg 49, klarade 85 procent av produkterna Basta-kriterierna.

Bakgrund

Nyckeln till ett Giftrikt byggnad är att välja bygg- och anläggningsprodukter med minimerat innehåll av farliga kemiska ämnen. Genom att bygga på ett ansvarsfullt sätt skapas vinster både för miljön och för ekonomin. BASTA är ett oberoende system för val av bygg- och anläggningsprodukter med syftet att fasa ut ämnen med farliga egenskaper från bygg- och anläggningsprodukter. BASTA är uppbyggt på egenskapskriterier och är ett verktyg som möjliggör ett systematiskt och effektivt sätt att arbeta med Giftrikt byggnad. Basta driver en av branschens största databaser med giftrika byggprodukter. Idag finns mer än 20 000 produkter som klarar hårt ställda miljökrav i Basta-systemet.

Från den 1 april 2012 gäller nya krav från Trafikverket avseende farliga ämnen i material och varor, vilka återfinns i Material och varor – krav och kriterier avseende innehåll av farliga ämnen (TDOK 2012:22). Trafikverkets krav på material och varor bygger på en klassning enligt BASTAs kriterier. I korthet gäller att varor och material i första hand ska uppfylla BASTA-kriterierna, och i andra hand BETA-kriterierna. Om det inte är möjligt att uppfylla varken BASTA- eller BETA-kriterierna ska en produktvalsanalys och en riskanalys göras före föreskrivande och användning. Om riskanalysen visar att användningen medför acceptabla risker får materialet eller varan användas.

Syfte

Syfte och målsättning för projektet har varit att:

- Med utgångspunkt i byggsektorns verktyg BASTA utveckla en kvalitetssäkrad process för val och användning av bygg- och anläggningsprodukter utan särskilt farliga ämnen.
- Testa och utveckla användbarheten av processen i några olika typer av anläggnings- och byggprojekt.
- Utforma tydliga kvalitetskriterier och ambitionsnivåer för materialvalsarbetet som kan användas av byggprocessens aktörer som

beställarkrav, för målstyrning och uppföljning samt i det interna utvecklingsarbetet.

- Få ökad kunskap om hur långt det är möjligt att "Bygga med BASTA", det vill säga med kemiska produkter och material som inte innehåller farliga ämnen.

Genomförande

Med stöd från SBUF, Stiftelsen IVL, Skanska och Trafikverket har arbetet utförts av forskare på IVL Svenska Miljöinstitutet i samverkan med Trafikverket och Skanska. För att få ökad kunskap om hur långt det är möjligt att "Bygga med BASTA", det vill säga att bygga med bygg- och anläggningsprodukter utan särskilt farliga ämnen, har tre pilotprojekt utgjort kärnan för projektet och legat till grund för övrigt arbete: Riksväg 49, Driftområde Nordvärmland och en garagebyggnad på Nya Karolinska i Solna. För anläggningsprojekten valdes projekt där Trafikverkets krav på material och varor enligt TDOK 2012:22 och TDOK 2012:93 ingick i kontraktet. Bygg och anläggningsprojekten har utvärderats både kvantitativt med uppföljning av hur valda produkter har uppfyllt målen för projektet och genom djupintervjuer med personal som arbetat i projekten för att följa upp hur arbetet har fungerat. Inom ramen för bygga med basta har dessutom tydliga målnivåer för materialvalsarbete utformats. Målnivåerna kan användas av byggprocessens aktörer som beställarkrav

samt för målstyrning och uppföljning och i det interna utvecklingsarbetet. I projektet har även en kvalitetssäkrad arbetsprocess för val och användning av bygg- och anläggningsprodukter utan särskilt farliga ämnen utvecklats. Processen är ett sätt att säkerställa att materialvalsfrågorna finns med i hela processen så att trygga materialval kan göras och dokumenteras på ett bra sätt.

Resultat

Uppföljningen visar att materialvalsfrågan bör finnas med från start i projekten, helst i designfasen, eftersom det är viktigt att man så tidigt som möjligt säkerställer att bra produkter finns att tillgå. För att få ett effektivt materialvalsarbete är det också viktigt att frågan integreras i redan befintliga rutiner. Erfarenheter från pilotprojekten visar att det finns en efterfrågan på att få stöd från centralt håll inom organisationen, då man i projekten har begränsat med tid och resurser.

När det gäller kemiska produkter finns det lagkrav att säkerhetsdatablad ska tillhandahållas, något som underlättar informationsinsamlingen betydligt för denna produktkategori. Att samla in information om det kemiska innehållet i varor har däremot visat sig vara tid och resurskrävande. En viktig erfarenhet här är att man bör ha som ett skall-krav i inköpskedet att leverantören tillhandahåller den information som krävs.

Slutresultatet visar att det idag är möjligt att bygga långt med BASTA. För material och varor nåddes över 70 % A-produkter (enligt Trafikverkets klassificering vilket motsvarar en BASTA-registrering) i alla pilotprojekten inom tidsramen för projektet. För kemiska produkter var fler än 60 % A-produkter i pilotprojekten. Informationsinsamlingen fortsatte dock under 2015 och slutresultatet blev över 85 % (baserat på antal). Produktgrupper som generellt klarar BASTA-kriterierna är ofta enkla icke-sammansatta produkter, bland material och varor finns exempelvis geotextil, asfalt, vägmärken och armeringsstål, och bland kemiska produkter exempelvis vägsalt och fabriksbetong. Följande produktgrupper har generellt svårare att klara BASTA/BETA-kriterierna: relining-produkter, elektronik och sensorer. Det är dessutom extra viktigt att göra ett aktivt val bland brandskydd, injektering, fog- och tätmassor och frysskydd då det förekommer både produkter som klarar respektive inte klarar BASTA-kriterierna.

Slutsatser

Det finns idag en skillnad i vana att tillämpa kraven mellan hus- och anläggningsprojekten då man på hussidan sedan tidigare arbetat med produktval både för material och kemiska produkter, något som bland annat drivits på av miljöcertifieringssystemen. I pilotprojekt för anläggning har dock relativt få produkter använts jämfört med pilotprojektet för byggnad. Trots detta är fördelningen mellan A-, B-, och C-produkter i samma storleksordning. Det finns alltså en stor potential att komma långt med produktvalsarbetet även på anläggningssidan. Slutresultatet från den kvantitativa utvärderingen visar att det idag är möjligt att bygga långt med BASTA. För material och varor nåddes över 70 % A-produkter i alla pilotprojekten. Informationsinsamlingen fortsatte dock under 2015 och slutresultatet blev över 85 % (baserat på antal). Det är dock värt att notera att inget av de ingående pilotprojekten på anläggningssidan innehöll någon elektronik i form av pumpar och

belysning. Om detta hade ingått skulle det högst sannolikt varit betydligt svårare att nå samma andel A-produkter. För kemiska produkter var fler än 60 % A-produkter i pilotprojekten.

Produktutvecklingen går hela tiden framåt. För anläggningsprojekt med mer elektronik och installationer än de aktuella pilotprojekten kommer det sannolikt att vara svårt att få fram information om det kemiska innehållet i varorna många år framöver. För att kunna bygga med BASTA till 100 % på sikt behövs det skärpningar i lagstiftningen och andra åtgärder som skapar förutsättningar för att underlätta informationsinsamling om det kemiska innehållet i varor. För att nå målet om en Gifffri miljö krävs samverkan mellan byggprocessens alla aktörer, myndigheter och allmänhet, så att vi tillsammans på sikt kan bygga giffritt!

Ytterligare information

Kontaktpersoner:

Jeanette Green, IVL Svenska Miljöinstitutet, tel 010-788 67 40

e-post: jeanette.green@ivl.se

Sussi Wetterlin, VD BASTAonline, tel 010-788 66 82,

e-post: sussi.wetterlin@ivl.se

Litteratur:

- Bygga med BASTA – Slutrapport (av Fredén, Johanna, Green, Jeanette, Holm, Daniel, 67 sidor)
- Handledningsdokument för produktval utan farliga ämnen i byggprocessen (av Green, Jeanette, Fredén, Johanna, Holm, Daniel, 25 sidor)
- Målnivåer och verifiering (av Holm, Daniel, Fredén, Johanna, Green, Jeanette, 21 sidor)
- Alla tre rapporterna kan laddas ned från www.sbuf.se på projekt 12672.

Internet:

www.bastaonline.se

